

Çakan, Varis. (2021). “Geçmişten Günümüze Türkistan’da Türklere Yönelik Yapılan Katliamlar ”. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 5 (1), 13-22.

Arařtırma Makalesi

**GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİSTAN’DA TÜRKLERE YÖNELİK YAPILAN
KATLİAMLAR***

Massacres Toward Turks in Turkestan From Past to Present

Varis ÇAKAN**

Öz

Sömürgeci bir devletin veya bürokratik bir yapının bir ırkı veya kendinden farklı bir etnik grubu örgütlü ve sistematik bir şekilde yok etmesine “Soykırım” denir. 20. yüzyılda tüm dünyada 170 milyon insan katledilmiş veya yok olmaya terk edilmiştir. Araştırmalar yok edilen bu insan nüfusunun üçte ikisinin; yani 60 milyondan fazlasının Türk soyundan olduklarını ortaya koymaktadır. Bugün Türkistan’da hemen hemen her evde en az bir veya iki kişinin söz konusu yüzyıl içerisindeki Türklere yönelik yapılan katliamlarda öldüğü anlaşılmaktadır. Bu makalede Türkistan’ın Rus ve Çin istilasına uğradıktan sonra 19. yüzyılın sonundan 21. yüzyılın ilk çeyreğine kadarki zaman içinde maruz kaldığı katliamlar ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katliam, Batı Türkistan, Doğu Türkistan, Rusya, Çin.

Abstract

The concept of “genocide” corresponds to the attempts of systematic mass destruction by a colonialist state or a bureaucratic elite towards different ethnic or cultural subgroups. Throughout the 20th century, nearly 170 million people had been killed or left for dead across the world. Researches indicate that nearly 60 million, or two third of which were Turkic descendents. Today, it is understood that almost each household across Turkestan has one or two family members who died during the massacres of the last century. This article discusses the genocidal massacres from the late 19th century until the first quarter of the 21st century in Turkestan under Russian and Chinese invasions.

Keywords: Genocide, West Turkestan, East Turkestan, Russia, China.

* Geliş Tarihi / Received: 30.05.2021, Kabul Tarihi / Accepted: 15.06.2021. DOI: 10.34189/asyam.5.1.002

** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, varis.cakan@hbv.edu.tr, ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0002-6705-9643>

Giriş

İnancımıza göre ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem ile Hz. Havva'nın neslinden çoğalan insanlar dünyanın çeşitli bölgelerine yayılarak yerleştiler ve zamanla çeşitli kavimlere ayrılarak devletler kurdular. Allah insanların birbirine zarar vermemeleri için ve yeryüzünde kardeşçe yaşamaları için yol gösterici olarak peygamberler gönderdi. İnsanlar peygamberlere uyararak doğru yolu seçtiklerinde huzur ve saadet içinde yaşadılar. Peygamberlere uymadan doğru yolu terk ettiklerinde ise felaketlere sürüklendiler. İnsanlığın uzak geçmişine baktığımız zaman yeryüzünde yaşayan insan topluluklarının hep birbiriyle savaştıklarını görüyoruz. Siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal alanlarda güçlü olan topluluklar veya devletler güçsüz ve zayıf olanları türlü yöntemlerle sindirmeye veya ortadan kaldırmaya çalışmışlardır.

Bilim adamlarına göre bir devletin veya bürokratik bir yapının bir ırkı veya kendinden farklı bir etnik grubu örgütlü ve sistematik bir şekilde yok etmesine "Soykırım" denmektedir. Her ne kadar bu kavram, Nazi Almanya'sının Yahudilere karşı yürüttüğü sistematik yok etme politikasına karşı bir tepkinin somut bir ifadesi olarak 1948'de Raphael Lemkin'in önerisi üzerine BM tarafından insanlığa karşı işlenen suç kapsamına dahil edilerek hukuksal bir çerçevede tanımlanmış ise de insanların birbirine karşı uyguladığı katliamların tarihi çok eskiye dayanmaktadır.

Tarih kayıtlarına baktığımız zaman insanlık tarihinde geçmişten bugüne yapılan soykırımlarda milyarlarca insan öldürülmüştür. Tarihteki ilk soykırımı Firavun adı verilen Mısır hükümdarları İsrail oğullarına ve diğer kavimlere karşı yapmıştır. M.Ö. 2500-612 yıllar arasında Mezopotamya'da hüküm süren Asurluların, M.Ö. 1895-539 yıllar arasında hüküm süren Babillilerin hakimiyeti altına aldıkları bölgelerdeki çeşitli topluluklara yönelik soykırım uyguladıkları bilinmektedir. Asur hükümdarlarından II. Buhtunassar'ın Kudüs'ü istila ettiğinde büyük soykırım yaptığı görülür. İsa Peygamberin göğe yükseltilmesinden sonra Roma İmparatoru Titüs Kudüs'e girince şehri yakarak bütün Yahudileri katletmiştir.

1096-1270 yıllar arasında Haçlıların Müslümanlara karşı düzenledikleri Haçlı Seferleri sırasında kadın ihtiyar çocuk demeden yüz binlerce Müslüman'ı katletmişlerdir. Bizans İmparatoru Alexis Comnen'in kızı Anna Comnen'e yazdığı "Alexis Comnen'in Hayatı" adlı eseri ile Ahmet Rıza Beyin, **Batının Doğu Politikasının Ahlaken İflası** adlı eserinde Haçlıların Müslümanlara yönelik yaptığı korkunç soykırımlardan bahsedilmektedir (Rıza, 1988).

XIII. yüzyılda Asya'nın kuzeyinde ortaya çıkan Moğollar Cengiz Han liderliğinde 1206'da Kara Kurum'da büyük Moğol Devletini kurduktan sonra istila hareketini başlatır ve 1218'de Doğu Türkistan'ı, 1223'te Harezmşah Devletini yıkarak Batı Türkistan'ı istila eder. Moğollar Türkistan'daki medeniyet merkezleri olan şehirleri yağmalayıp yakıp yıkmakla birlikte bölgedeki milyonlarca Müslüman'ı öldürterek tarihin en büyük soy kırımlarından birini gerçekleştirir. Bölgedeki üç asırlık Türk-İslam Medeniyeti yerle bir edilir. Daha sonra Cengiz Han'ın torunlarından Hülagü de 1258'de Abbasi Halifeliğinin merkezi olan Bağdat'ı istila ederek yakıp yıkar. Başta İslam Halifesi olmak üzere 800.000 Müslüman'ı katleder. Daha sonra Cengiz Han'ın soyundan olan Hanlar Müslüman olarak İslam Dünyasına birçok hizmetlerde bulunsa da atalarının yaptığı soykırım ve medeniyet kıyımı Asya'da tekrar bir Cihanşumul Türk-İslam Devletinin kurulamamasına sebep olmuştur.

Avrupa'ya gelince İspanya'da kurulan ve ilmin, medeniyetin Avrupa'ya yayılmasında köprü rolünü oynayan Endülüs Emevi Devleti parçalanarak yıkıldıktan sonra 1492'de Endülüs'e giren Hıristiyanlar Endülüs Müslümanlarına yönelik tarihte eşi benzeri az görülen insanlık dışı yöntemlerle soykırım uyguladılar. İspanya her tarafa dehşet saçan bir taassup denizi haline geldi. İslam kültürüne ait olan her şey yok edildi. Eşsiz bir hazine konumunda olan kütüphanelerdeki kitaplar toplanıp odun yığını gibi meydanlarda yakıldı. Ortaçağ ve Yeniçağ Avrupası'nda Müslümanlar veya başka dinlere mensup olanlar şöyle dursun Hıristiyanların diğer mezhebine mensup olanlara da hayat hakkı tanımadılar. 24 Ağustos 1572'de Sent Bartelmi yortu gününde Kral IX. Şarl ve Kraliçe Katerina'nın emriyle Paris ve civarında 60.000 Protestan'ın sadece mezhep ayrılığı yüzünden katledilmesi Avrupa'daki soykırım örneklerinden biridir.

XV. yüzyılın sonu ve XVI. yüzyılın ilk yarısındaki Endülüs katliamından sonra tarihin en büyük soykırımlarından biri de Amerikan yerlileri olan İndi anlara (Kızılderililer) karşı Avrupalı istilacıların ve onların neslinin yaptığı soykırımdır. Avrupalıların Amerika yerlilerine uyguladıkları

söz konusu soykırımda sistemli bir biçimde öldürme, geçim kaynaklarını yok etme, toprak alanlarını çiftlik haline getirme, yerlilere alkolizmi ve ahlaksızlığı teşvik etme, kasten öldürücü mikrop bulaştırma ve zehirlenme gibi araç ve metotlar kullanılmıştır.

Avrupalıların Amerika'da Kızılderililere soykırım uyguladığı tarihlerde Çin'in Ming Hanedanı Devleti (1368-1644) de bugünkü Kan-su Bölgesi'ndeki Karasu Uygur Devletine saldırıp aynı yöntemlerle bölgedeki Türklere soykırım yapmıştır. Tarih kayıtlarına baktığımız zaman o zamanlar sayıları birkaç milyon olan Türklerin nüfusu XV. Yüzyıla gelindiğinde yüzbinlere düşmüş onlar da zamanla asimile edilmiştir. Bugün Sarı Uygurlar olarak bilinen 30-40 bin civarındaki Oğuz ve Uygur boylarından olan Türkler işte o zamanlardaki soykırımdan arta kalanlardır. Tıpkı Kızılderililer gibi onlar da bugün etkisiz hale getirildikleri için bir tehdit olarak görülmemektedir ve nesli tükenmiş bir halk olarak güya korumaya alınmıştır.

Altınordu Devletinin (1227-1502) yıkılmasından Kırım, Kazan, Sibir, Astırhan ve Nogay Hanlıkları kurulmuş; fakat bunlar 1721'de kurulan Rus Çarlığı'nın karşısında duramayarak birer birer Rus Çarlığı tarafından istila edilmiştir (Kurat,1992). Karadeniz'in kuzeyini ele geçiren Ruslar iyice güçlenerek XIX. yüzyılın ikinci yarısında dünyadaki en büyük imparatorluklardan birine dönüşmüştür.

XVI. yüzyıldan itibaren Türkistan Türklüğü siyasi birliğini bir daha kuramamış, kültürel açıdan da parçalanmaya başlamıştır. Kitle iletişimin sözlü olduğu, cami, medrese ve tekkelere dayandığı bu asırlarda haberleşme ve ulaşım imkânlarının kısıtlılığı içinde siyasi birlik ve güven olmayınca Türk Dünyası'nın kendi içinde kültürel hareketleri de fevkalade azalmış topluluklar belirli coğrafi alanlar ve kabile ilişkilerine sınırlandırılmış olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kültürel gelişmenin gittikçe donuklaşması ve zamanla diğer kesimlere nazaran farklılaşmanın önemli bir sebebi de budur. Bu parçalanma giderek bölge ve şehirlerdeki yöneticilere kadar yayılmış ve uzun süre devam ederek bölge halklarını birbirine düşman etmiştir. Rus emperyalizminin Türkistan'ı kolay istila etmesinin altında yatan önemli sebeplerin biri de budur.

Çarlık Rusya'nın Türklere Yönelik Katliamları

93 Harbi olarak da bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşında Osmanlılar yenilgiye uğruyor ve 13 Temmuz 1878'de Osmanlı ile Rusya arasında imzalanan Berlin Antlaşması ile Osmanlılar Karadeniz kıyılarındaki önemli topraklarını kaybeder. Ruslar antlaşmayla ele geçirdikleri topraklardaki Türkleri göçe zorlarlar, göç etmeyenler ise topluca katledilir. Kaybedilen topraklardaki Müslüman Türkler Osmanlı topraklarına göç etmeye başlar (Kırımlı, 2010). İngiliz kaynaklarında savaşta ölenlerin sayısının 300-400.000 civarında, göçe zorlananların sayısının ise bir milyonu geçtiği kaydedilmektedir.

93 Harbinden sonra 1912-1913 Balkan Savaşları sırasında Balkanlardaki Türkler Rus desteğini arkasına alan Bulgarlar tarafından soykırıma tabi tutulur. Halkın büyük bir kısmı mal mülkünü terk ederek Türkiye'ye göç etmek zorunda kalır. Kaynaklar sadece Edirne'de 225.000'den fazla Türkün Bulgar ordusunun esareti ve zulmü altında açlık ve sefillik sebebiyle hayatını kaybettiklerini anlatmaktadır.

Ruslar Türkistan'ı işgal ettikten sonra bölgede kurdukları "Türkistan Genel Valiliği" ile Türkistan'ı kontrolleri altında tutmaya çalışmışlardır. Rus emperyalizminin en belirgin özelliği, istila ettiği ülkelerin en verimli, stratejik noktalarına Rusları yerleştirmek ve bölgeyi dini ve etnik olarak Ruslaştırmak idi. Rusya bu hedefine ulaşabilmek için Çarlık döneminde Türkleri Hıristiyanlaştırma ve Ruslaştırma politikasında İliminiskiy metodunu uyguladılar. İliminiskiy metodunun amacı Rus hâkimiyeti altında yaşayan Türklere Rus dilini öğretmek, müşterek bir Türk dili yerine her Türk boyu için mahalli lehçe konuşma dilini icat ederek bu diller için de Kiril alfabesinden oluşan farklı karakterleri sözde millî alfabe olarak kabul ettirerek Ruslaştırmaktan ibaret idi. Bu metodun bir Rus politikası olarak uygulanması neticesinde aynı soydan gelen, aynı dili konuşan insanlar arasındaki birlik parçalanmış, yeni diller ve yeni milletler yaratılmaya başlanmıştır. Böyle bir hareketin başında misyoner İliminiskiy'in talebesi ve Türkistan Genel Valiliği'nin kültür danışmanı olan Ostroumov bulunuyordu. Çarlık Rusya'sının başlattığı bu Ruslaştırma politikası daha sonra Sovyetler Birliğinin de Türkleri Ruslaştırma politikasına dayanak oluşturmuştur.

Gerek Çarlık döneminde gerekse Sovyetler Birliği döneminde Türkistan'da, Kafkasya'da ve Balkanlarda Türkler akıl almaz ölçülerde soykırıma tabi tutulmuşlardır. Yapılan bir araştırmaya göre sadece 20. yüzyılda tüm dünyada 170 milyon insan katledilmiş veya yok olmaya terk edilmiştir. Yok edilen bu insan nüfusunun üçte ikisi; yani 60 milyondan fazlası Türk soyundan olanlardır. Bugün Türkistan'da hemen hemen her evde bir veya iki kişinin bu yüzyıl içerisindeki Türklere yönelik yapılan katliamlarda öldüğü bilinen bir husustur.

XX. yüzyılda Sovyetler Birliği ile Çin Türkistan'da çok sayıda Türk katliamı gerçekleştirmiştir. Burada biz misal olarak Ruslar ve Çinlilerin yaptığı onlarca katliamların içinden sadece birkaç tanesini dile getirmekle yetineceğiz.

Sovyetler Birliği Döneminde Türklere Yönelik Yapılan Katliamlar

31 Mart 1918'de Azerbaycan Türklerine Yapılan Katliam

Ermenilerin "Büyük Ermenistan"ı kurmak için Azerbaycan Türklerini ilk planlı tehcir ve soykırımı 1905-1907 yılları arasında gerçekleştirmiştir. Azerbaycan Türkleri daha sonra 1918-20 yıllarında ikinci defa güç tatbik edilerek kendi topraklarından sürülmüştür. SSCB döneminde Ermenistan'da yaşayan Azerbaycan Türkleri 1948-53 yıllarında "büyük göçe" tabi tutularak yaklaşık 150 bin Azeri tarihi yurtları olan Ermenistan'dan kovulmuş ve Azerbaycan Türkleri üçüncü kez tehcire maruz bırakılmıştır. Son tehcir ve soykırım ise modern dünyanın gözleri önünde 1988 yılında başlayan çatışmalarla gerçekleşmiştir.

31 Mart 1918 yılında Ermeniler başta Bakü olmak üzere Şamahı, Guba, Kürdemir, Salyan ve Lenkeran şehirlerinde büyük soykırımlar yapmıştır. Sadece bir gün içerisinde Bakü'de 12 bin Türk öldürülmüştür. Bazı dış kaynaklara göre bu sayı 25 bin civarındadır. Şamahı şehrinde öldürülen Türk sayısı 7 bindi. Azerbaycan'da Mart ayında devam eden katliam ve soykırımlar Eylül ayına kadar devam etmiş ve Nuri Paşa komutasındaki Kafkasya İslam Ordusu'nun duruma el koymasına kadar devam etmiştir. Bu katliamlar sırasında toplam 50 bin Azerbaycan Türkü öldürülmüştür. Kafkasya İslam Ordusu ise 1.100 asker ve 30 subay şehit vermiştir (<http://turksam.org/31-mart-azerbaycan-turklerine-yapilan-soykirim-gunudur>, e.t.: 30 Nisan. 2018).

Bugün Azerbaycan'ın çeşitli yerlerinde bu askerler anısına şehitlikler yapılmıştır. Bugün 31 Mart 1998 yılından itibaren Azerbaycan Türklerine karşı yapılan soykırım günü olarak anılmaktadır.

Kazakistan'da Aydınlar Katliamı

Kazakların "Ziyahılar Katliâmı" dediği 1936-1937 yıllarında yapılan bu siyasî soykırımı Kazak aydınlarının %80'i katledilir. Kalan bir kısmı da Sibiryaya sürgüne gönderilir. Sovyetler Birliği sınırları içindeki bütün Türk topluluklarına da bu dönemde buna benzer katliamlar yapılır, aydınlar yok edilir. Ancak Kazakistan'ın başında bulunan F. İ. Goloşekin'in gayretiyle, Moskova adına Kazakistan'da aydın katliamı ile birlikte her sınıftan halk da katliâma tabi tutulur. Stalin Şubat 1937'de bütün idarelere özel bir talimat göndererek "Halk Düşmanlarının Temizlenmesi"ni emreder. İçişleri komiserliğine de Yelov'u getirerek bu görevi ona verir. Kazakistan'da "Halk düşmanı" diye bütün vatansever, milliyetçi, Türkçü aydınlar, yöneticiler, şair ve yazarlar tevkif edilir. Tutuklananların sayısı ve akıbetleri belli değildir. 1937-1939 yıllarında sadece 350'den fazla edebiyatçı, şair tutuklanır. Bunların tamamına yakını işkenceyle öldürülür (Kafkasyalı, 2012).

Bu iki yıl içerisinde öldürülen Kazakistan Türk millî şair ve yazarlarından bazıları şunlardır: Abdul Rauf Fitret, Abdulhamid Süleyman Çolpan, Maşrık Yunus Elbek, Mahmud Maksud Batu, Abdullah Kadiri Culkunbay, Mir Yakub Dulat, Mağcan Cumabay, Kasım Tınıstan, Jüsippek Aymavitov, Beyimbet Maylin ve İlyas Jansügirov.

Türkmenistan'da Göktepe Katliamı

Ruslar, 12 Ocak 1881'de çocuk ve kadınlar dahil binlerce Türkmen'i Göktepe kalesinde katletmiştir. Göktepe Savaşı, Türkmenistan'da Aşkabat'ın 50 kilometre kuzey batısında bulunan yerde Rusların Türkmenlere karşı yaptığı büyük bir katliamdır. Türkmenistan'daki Yengi Sheher kalesi 1881 yılında işgalci Rus Çar imparatorluğu ordusu tarafından ele geçirildi. Kalenin gerçek adı Yeni Şehir'dir.

Aralık 1880'de, General Mikhail Dmitrievich Skobelev komutası altındaki 6 bin kadar Rus askeri Gök-Tepe'yi işgal etti. Bu işgal yirmi üç gün sürdü. Rus ordusu daha sonra saldırıya geçti. Ruslar 12 Ocak günü 25 bin kişinin savunduğu şehri üstün teknolojileriyle ele geçirmeyi başardılar.

Türkmenler burada büyük bir direniş gösterdiler; ancak yine de büyük kayıplar verildi. Ruslar, kalelerin altına yerleştirdikleri bin 160 kilogramlık dinamitlerle kaleyi içten vurdular. Ruslar, büyük saldırılar sonucu kaleyi ele geçirdiler. Kalede bulunan yaklaşık 50 bin kadar sivil insan çöllere doğru savrulmaya başladı. Çöllere dağılan insanlar Rus ordusundan kurtulamadı. Ruslar, 6 bin 500 kadar insanı kalenin içinde katletti. Ruslar bu işgal sırasında çok az kayıp verdiler; ancak Türkmen askerlerin çoğu hayatını kaybetmiştir.

Kırgızistan Ata-Beyit Katliamı

Bilindiği gibi Stalin rejimi Türklük ve Turancılık fikrine ve Türk coğrafyalarının bir çatı altında toplanmasına tüm SSCB cumhuriyetlerinde izin vermemiş; bu davayı savunan ve yakınlık duyan tüm aydınları, dinî ve millî liderleri topluca meşhur 58. maddeye istinaden toplu olarak katletmiştir. Bu katliamlardan biri de 1938'de Kırgızistan'da gerçekleştirilen 138 kişinin kurşuna dizilerek öldürüldüğü Ata-Beyit Katliamıdır. 1993 yılına kadar saklanabilen ve Kırgızistan başkenti Bişkek yakınlarında bulunan "Ata-Beyit" toplu mezarlığından çoğu Kırgız Türklere ait 19 ayrı milliyete sahip aydının cesedi tespit edilmiştir.

Ata-Beyit mezarlığında ortaya çıkarılan 138 kişiye ait toplu mezarda içinde DNA testiyle doğrulanan Türk Dünyasının Nobel Ödüllü yazarı Cengiz Aytmatov'un 38 yaşında öldürülen babası Törekuş Aytmatov da bulunmaktadır. Yine katledilen aydınların arasında Kırgızistan Millî alfabesinin mimarı ve doğu bilimleri âlimi Kasım Tınıstanov ve Orta Asya'nın yetiştirdiği en büyük âlim ve Turan Birliği'nin savunucularından olan Bayalı İsakeyev, A.Jienbayev, Abdıkadir Orazbekov, Erinbek Esenamanov gibi ünlü şahsiyetlerin de olduğu tespit edilmiştir (<https://yenidenergenekon.com/352-kirgizistan-ata-beyit-katliami/> e.t.: 29 Nisan, 2018).

Katliam bugünkü Bişkek şehrinin yaklaşık 30km dışında bulunan Ala Dağların eteğindeki tuğla ocağında gerçekleştirilmiş ve 1938'deki bu katliamın bir de tanığı vardı. Tuğla ocağı bekçisi Hıdır Aliyev. Aliyev, gizlendiği yerde şahit olduğu ve yıllarca yüzlerce askerin gerçekleştirdiği bu katliamı, orada inleyerek can verenlerin çığlıklarını mezara kadar götürmek istemediğinden ölmeden önce bugün 80 yaşlarına gelmiş, "Issık Göl"de yaşayan kızına şu sözlerle dile getirmiştir: "Eğer zaman ve şartlar uygun olursa herkes bilsin. Kireç ocağında çok büyük olaylar oldu. Zamanı gelince herkes öğrenmeli!" Ölüm öncesi bir vasiyet gibi kızına verdiği bu sır 1991 yılında tam bağımsızlığını kazanan Kırgızistan Cumhuriyetinin ilan edilmesinden sonra 1993 yılında kızı tarafından kurulan ilk Kırgız hükümetine iletildi.

Kırgızistan'ın ilk Cumhurbaşkanı, Askar Akayev bu durumu bizzat görev edinerek 1993 yılında bir kazı başlatılması için gerekli izni ve kararı çıkardı. Kazılar sonucunda bulunan toplu mezar sadece Kırgızistan'ı değil tüm Orta Asya cumhuriyetlerinin kanını dondurdu. Toplu mezarda 138 ceset ve binlerce mermi kovanı bulundu.

Bu durum karşısında devrik lider Akayev, 1936–1938 yıllarına ait tüm KGB arşivlerinin taranmasını emretti. Yapılan arşiv araştırmaları ve DNA testleri sonucunda iki kadın cesedi dışında herkesin isimleri belirlendi.

Uzmanlar tarafından mezarda çoğunluğu Kırgız Türkü olmak üzere, Uygur, Tatar, Kazak, İranlı, Alman ve Çinli asıllı dönemin Sovyet vatandaşları olduğunu rapor ettiler. Hükümet komisyonu KGB arşivlerinden burada yatanların bazılarının neden, ne şekilde cezalandırılarak öldürüldüğü ile kimlik tanımlama yapılamayan bazılarının isimleriyle iki kadın cesedinin isimlerine ulaşılamadı.

Buna rağmen mezarda bulunan elbiselerin ceplerinden çıkan bir sararmış kâğıtta Sovyetlerin ünlü 58. maddesine istinaden; yani Basmacılık, Turancılık ve Pantürkizm suçlamalarıyla ölüm emirleri ve isim listelerinin bulunması birçok cesedin sahiplerini ortaya çıkarmıştır (Buran, 2011).

Bugün toplu mezarın bulunduğu yerde, mezardan çıkarılan her kurbanın adının tek tek yazılı olduğu bir abide yükselmektedir. Abidenin adı ise "Ata-Beyit Kurbanları Abidesi"dir. 10 Haziran

2008'de ebediyete intikal eden büyük yazarımız Cengiz Aytmatov da vasiyeti üzerine Ata-Beyit'e, babası Törekuł Aytmatov'un yanına başına defnedilmiştir.

Stalin döneminde Kırgızistan'da 1938'den 1953 yılına kadar 20 bin Türk'ün katledildiği, binlerce kişinin kaybolduğu arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Bunların arasında sadece 138 kişinin cesedi bulunabilmiştir. Diğerleri hala sır, mezarlarının nerede olduğu belirsiz. Stalin dönemindeki istihbaratın yaptığı bu katliamı 1990'lara gelindiğinde Sovyet istihbarat birimi KGB'nin ortaya çıkarması tarihin bir cilvesidir.

Kırım Katliamı

İkinci Dünya Savaşının sürdüğü dönemlerde Kırım Türklerinin acıları katlanarak çoğaldı. Savaş sonunda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) Devlet Başkanı Stalin Rus olmayan milletlerin sürgün kararını müzakere ederek karara bağlamıştır. Stalin Kırım Türklerinin savaş sırasında Almanlarla iş birliği yaptığını iddia ederek topyekûn sürgüne gönderilmesini emreder. 18 Mayıs 1944 gecesini gelen emirin ardından 100 binin üzerinde Kırım Türkü katledilmiştir (Hablemitoğlu, 2005).

Stalin'in emri Kırım Türklerine iletilir. 15 dakika içerisinde, evlerinden hiçbir eşyayı almaksızın, buldukları şehrin meydanında toplanmaları istenir. Evini terk etmek istemeyenler zorla götürülür. Direnenler, dipçik darbeleriyle hemen oracıkta öldürülür. Sağ kalan Kırım Türkleri hayvan taşınmasında kullanılan tren vagonlarına, âdeta istif eder gibi yerleştirildiler. İki ay süren bu zor yolculukta çok sayıda insan öldü. Ölüm sebebi susuzluk, hastalık, açlık, havasızlık ve pislikti. İlk göç ettirilen eşler, çocuklar ve yaşlı insanlardı; erkekler savaşa devam ettikleri için onlar daha sonra göçe tabi tutulacaklardı. Dayanamayıp yolda can verenlerin gömülmesine bile izin yoktu; cesetlerini dışarı çıkartamazlar yaşayanların arasında çürürdü, ancak kısa molalarda demiryolu hattı üzerine bırakırlardı. İnsanlar havasızlıktan boğuluyor, birçokları da akıllarını kaybediyordu.

Kırım Türkleri Ural, Sibirya, Kazakistan, Özbekistan, Orta Asya'nın binlerce kilometre içlerine naklediliyorlardı. Sürgün işlemleri tamamlanınca hayatta kalmayı başarabilenler ulaştıkları yerlerdeki kötü şartlar altındaki hayata dayanamadılar. Açlık, sıtma, verem ve diğer hastalıklar sebebiyle ilk altı ay içerisinde de yarısı ölür, kalanların ise buldukları yerleşim alanının dışına çıkmaları yasaktır. İzinsiz çıkanların cezası yirmi beş yıl mahkûmiyetti. Eğitim görmeleri engelleniyor, kültürlerini korumalarına izin verilmiyordu. Kırım şivesiyle konuşanlar, şarkı-türkü söyleyenler cezalandırılıyordu. Adeta açık hava hapishanesi şartlarında yaşamaya mahkûm edilmişlerdi.

Bütün Türkleri ayrı ayrı yerlere sürerek aralarındaki iletişimi koparıp direnişini kırıp parçalamaktı amaçları. 1956 yılına kadar bu zor koşullar altında yaşamlarını sürdürerek, ülkenin ahali içinde erimeyerek millî benliklerini korumayı bilmişlerdir.

Sovyet Hükümetleri tarafından Kırım Türkleri ve diğer halkların halen buldukları yerler, ısrarla gizli tutulmaktadır ve dünya kamuoyundan da büyük bir maharetle de yıllarca gizlenmiştir.

Sovyet hükümetinin Kırım Türklerini vatanlarından uzak tutmak için gösterdikleri gayretlerin hepsi boşa çıkıyordu. Onlara sunulan yeni vatan seçeneği kabul görmemiş, anavatanlarına dönme kararlılığından asla taviz vermemişlerdi.

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Kırım, Rusya Federasyonu ile Ukrayna arasında çıbanbaşı olmuştur. 1774 yılında Osmanlı Devletinden koparılan Kırım Türkleri, bugün Ukrayna sınırları içinde bağımsızlık mücadelesine devam etmektedir.

Hocalı Katliamı

Karabağ Savaşı sırasında gerçekleşen Hocalı katliamı, Sovyet Kızıl ordusunun desteği ile XX. yüzyılın sonlarında çağdaş dünyada yapılan asrın son katliamlarından biridir. Acısı henüz taze olan ve binlerce şahidi olan söz konusu katliam hakkında dünyanın çeşitli bölgelerinde ve Türkiye'nin dört bir yanında anma etkinlikleri düzenlenmektedir.

Ermeni güçlerinin 1991'in sonlarına doğru ablukaya aldığı Hocalı, 936 kilometrekarelik alana sahip, 2 bin 605 ailenin, 11 bin 356 kişinin yaşadığı bir kasabaydı. Aralık 1991'de Karabağ'ın başkenti olarak kabul edilen Hankendi şehrini işgal eden Ermenilerin bir sonraki hedefi Hocalı oldu.

Hocalı'nın etrafındaki bütün köy ve yolları işgal eden Ermeniler, kasabanın diğer illerle karayolu bağlantısını kesti. 1992'de ocak ayının başlarından itibaren elektrik verilmeyen Hocalı'nın savunması sadece hafif silahlara sahip yerel savunma güçleri ve az sayıdaki millî ordu askerinden ibaretti. 25 Şubat 1992'den itibaren Hocalı'ya üç koldan saldırıya başlayan Ermeniler, Sovyet Rus ordusunun 366. motorize alayının bütün araçlarını kullanarak şehri iki saat boyunca top ve tank ateşine tuttu. Saldırdan bir gün sonra ise hafızalardan yıllarca silinmeyecek "Hocalı Katliamı" yapıldı.

Resmi verilere göre, Hocalı Katliamında savunmasız durumdaki 106'sı kadın, 70'i yaşlı, 63'ü çocuk olmak üzere 613 Azerbaycan vatandaşı hayatını kaybetti. Katliamdan 487 kişi ağır yaralı olarak kurtuldu, Ermeni güçleri, bin 275 kişiyi esir aldı, bunların 150'sinden bugüne kadar haber alınmamıştır (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/hocali-katliami-nedir-katliamin-taniklari-o-gunleri-anlatt-40753674>, e.t.: 02 Mayıs, 2018).

Çin'in Doğu Türkistan'da Uygur Türklerine Yaptığı Katliamlar

Çarlık Rusya imparatorluğu XIX. yüzyılın ikinci yarısında Türkistan'ın batısını işgal ederek Türk katliamlarını sürdürürken Çin Man-chou İmparatorluğu da 1878'de Rus ve İngiliz işgalci güçlerinin desteği ile Yakup Beg'in liderliğinde kurulan Kaşgariya Devletini yıkararak Türkistan'ın doğusunu işgal eder. Kaynaklardan anlaşıldığına göre Zou Zung-tang kumandanlığındaki işgalci Çin Man-chou ordusu 1878-1884'e kadar Doğu Türkistan'da tarihte benzeri az görülen vahşi yöntemlerle Türk katliamı yapmış ve tarihî Beşbalık bölgesindeki Türk nüfusunu tamamıyla yok etmiştir (Buğra, 1987).

Bu büyük soy kırımından sonra Manchou İmparatorluğu bugünkü Urumçi'yi başkent yaparak bölgeye "Yeni Topak" ve "Yeni Hudut" manalarını taşıyan sözde "Xinjiang" eyaletini kurmuştur.

Çin Doğu Türkistan'ı ikinci kez işgal ederek bölgeye hâkim olduktan sonra sistemli bir şekilde Doğu Türkistan'daki Türklere soykırım uygulamaya devam etti. Çin'in Doğu Türkistan'da yürüttüğü soykırımı üç döneme bölmek mümkün:

1. Dönem Manc-chou İmparatorluğu dönemindeki katliamlar (1878-1911)
2. Dönem Çin'in Doğu Türkistan'daki Harp Beyleri Dönemindeki katliamlar (1911-1933)
3. Sheng Shi-cai Döneminde Yapılan Katliamlar (1933-1944)
4. Gou Min-dang (Milliyetçi Çin Rejimi dönemindeki katliamlar (1944-1949)
5. Komünist Çin Rejimi Döneminde Yapılan katliamlar 1949'dan bugüne...

Her ne kadar Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla komünizmin siyasi bir rejim olarak çöktüğü kabul edilse de komünist ideoloji ve uygulamaları -gizli veya açık- hala devam etmektedir. Bugün Doğu Türkistan'da yaşayan Müslüman Türkler, hala Maocu Kızıl Çin rejiminin zulmü altında yaşamaktadırlar. Batılı ülkeler ise, Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerini her zamanki gibi görmezlikten gelmişlerdir.

1949 yılında Mao önderliğindeki komünistlerin Çin'in yönetimini ele geçirmelerinin ardından, Doğu Türkistan üzerindeki baskılar eskisine oranla daha da arttı. Komünist rejim, asimile olmayı reddeden Müslümanların fiziksel olarak imhasına yöneldi.

Katledilen Müslüman sayısı korkunç boyutlardaydı. Bağımsız kaynaklar 1949-1952 yılları arasında 2 milyon 800 bin, 1952-1957 arasında 3 milyon 509 bin, 1958-1960 yılları arasında 6 milyon 700 bin, 1961-1965 yılları arasında 13 milyon 300 bin Doğu Türkistanlı Türklerin Çin rejim güçleri tarafından katledildiğini ileri sürmektedirler. Bundan başka bölgede uygulanan yanlış politikalar ve baskılar sonucunda milyonlarca Türkün açlıktan ve ağır baskılardan öldüğü bilinmektedir.

1949 yılından günümüze kadar milyonlarca Uygur Çin rejim güçlerinin katliamlarında hayatını kaybetmiş ve bugün de aynı melun devletin sistematik asimilasyon politikalarının kurbanı olmaya devam etmektedir.

Halkın hayatta kalabilenleri ise akıl almaz büyük işkencelere maruz bırakılmıştır. Çin rejimi tarafından Doğu Türkistan'da halka uygulanan baskılar, Sırpların, Bosna'da Müslüman Boşnaklara veya Kosova'da Arnavut çoğunluğa uyguladıklarından farklı olmadığı anlaşılmaktadır.

Komünist rejim, 1949 yılından itibaren, bir yandan Doğu Türkistan'daki Türkleri sistematik bir şekilde katlederken bir yandan da bölgeye devlet eliyle sistematik olarak Çin'in iç bölgelerinden Han Çinlisi göçmenleri yerleştirmiştir. Çin hükümetinin 1953 yılında başlattığı bu kampanyanın etkisi son derece düşündürücüdür. 1953 yılında bölgede %75 Müslüman, %6 Çinli yaşarken bu oran 1982 yılında %53 Müslüman, %40 Çinli'ye yükselmiştir. 2010'da yapılan nüfus sayımında bu rakamın Türklerin aleyhinde değiştiğini görüyoruz. Bugün bölgedeki Çinli nüfusun %53 Çinli nüfus oranı bölgedeki etnik temizliğin boyutlarını göstermesi açısından son derece önemlidir. Bugün ise Uygurlar büyük şehirlerden zorla çıkarılırken yerine Çin'in iç bölgelerinden getirilen Çinliler yerleştirilmektedir. Bu sebeple bazı şehirlerde Çinli nüfus %90'lara çıkmaktadır.

İlk olarak 16 Ekim 1964 tarihinde başlatılan nükleer denemelerin olumsuz etkileri yüzünden bölge insanı ölümcül hastalıklara yakalanmış, 20 bin özürlü çocuk dünyaya gelmiştir. Nükleer denemeler nedeniyle ölen Müslüman sayısının 210 bini bulunduğu bilinmektedir. Binlerce insan ise ya sakat kalmış ya da kanser gibi hastalıklara yakalanmıştır. Çin 1964'ten günümüze kadar Doğu Türkistan topraklarında yer altı ve yer üstü olmak üzere 46 atom ve hidrojen bombası denemiştir. İsveçli uzmanlar, 1984 yılında yapılan yeraltı nükleer denemesinde kullanılan bombanın Richter ölçeğiyle 6.8 şiddetinde yer sarsıntısına sebebiyet verdiğini tespit etmişlerdir (<http://ozenliforum.com/archive/index.php/thread-844.html>, e.t.: 25 Nisan, 2018).

Doğu Türkistan 1949'da Çin tarafından işgal edildikten sonra Çin'in asimilasyon, Çinli göçmenleri bölgeye göç ettirerek demografik yapısını değiştirmek, Doğu Türkistanlıların maddi ve manevi değerlerini ortadan kaldırmaya yönelik baskıcı politikalarına karşı kendi hak ve hukuklarını korumak isteyen Doğu Türkistanlılar 5 Nisan 1990'da Barın Katliamına, 5 Şubat 1997'de Gulca katliamına, 5 Temmuz 2009'da Urumçi katliamına, 28-31 Temmuz 2014'te Yarkent İlişku katliamına maruz kalmış, binlerce Uygur Türkü hayatını kaybetmiş, binlercesinin tutuklandıktan sonra akıbetinden haber alınamamaktadır.

Doğu Türkistan'da Müslüman Türklere yönelik zulüm son yıllarda şiddetini arttırarak devam etmektedir. Başta BBC olmak üzere uluslararası haber ajansları Çin'in Mart 2017'den itibaren zorla evlerinden alınarak toplama kamplarına götürdüğü Doğu Türkistanlıların sayısının bir milyonu geçtiğini ortaya koymuştur (<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-45147972>, e.t.: 15 Ağustos, 2018).

Sonuç

Tarihte olduğu gibi ve halen de devam eden Türklere yönelik yapılan katliamlar incelendiğinde ve tüm belgeler karşılaştırıldığında esas katliamlara kimlerin maruz kaldığı çok net görülecektir. İnsanların eşitliğine ve halkların kardeşliğine dayandığını iddia eden Sosyalizm bu şartları ne yazık ki Slav ırkı için geçerli saymıştır. Kırım'da, Balkanlarda, Kafkaslarda, Azerbaycan'da, Irak'ta, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşanan katliamlar Türklere yapılan gerçek bir soykırımdır. Soykırımların baş aktörü kim olursa olsun, Emperyalizmin sahnelediği bu oyun yayılmacı ve istilacı politikaların çirkin bir yüzü ve büyük bir insanlık suçudur. İstilacı sömürgeci anlayış, çıkarları uğruna insanları kitleler halinde katletmekten çekinmez. Devletlerin bu gerçeklerin ışığında ve zaman zaman Türklere yapılan dayanaksız suçlamaların karşısında onurlu bir politika izlemesi gerektiğini düşünüyorum.

Kaynaklar

Basılı Eserler

Buğra Muhammed Emin. (1987). *Şarki Türkistan Tarihi*. (Uygurca). Ankara.

Buran Ahmet. (2011). *Kurşunlanan Türkoloji*. Ankara: Akçağ Yayın Evi.

Hablemitoğlu, Necip. (2005). *Yüzbinlerin Sürgünü: Kırım'da Türk Soykırımı*. (3. Baskı). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Kafkasyalı Ali. (2012). “Bağımsızlıklarının 20. Yılında Kazakların İstiklal Mücadelesi Tarihine Bir Bakış”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. XII/1, (Yaz).

Kırımlı, Hakan. (2010). *Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler (1905-1916)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

Kurat Akdest, Nimet. (1992). *IV-XVIII. yüzyıllarda Karadeniz kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*. Ankara: Murat Kitapevi Yayınları.

Rıza Ahmet Bey. (1988). *Batı'nın Doğu Politikasının Ahlaken İflası*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Dijital Kaynaklar

(<https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/what-is-genocide> (e.t.: 29 Nisan, 2018).

(<http://ozenliforum.com/archive/index.php/thread-844.html> (e.t.: 25 Nisan, 2018).

(<http://turksam.org/31-mart-azerbaycan-turklerine-yapilan-soykirim-gunudur> (e.t.: 30 Nisan, 2018).

(<http://turksam.org/31-mart-azerbaycan-turklerine-yapilan-soykirim-gunudur> (e.t.: 30 Nisan, 2018).

(<https://yenidenergenekon.com/352-kirgizistan-ata-beyit-katliami/> (e.t.: 29 Nisan, 2018).

(<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-45147972> (e.t.: 15 Ağustos, 2018).

(<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/hocali-katliami-nedir-katliamin-taniklari-o-gunleri-anlatt-40753674> (e.t.: 02 Mayıs, 2018).

